

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	5
I. CÉLOK, MÓDSZEREK, FORRÁSOK	7
1. A kutatás célja, a vizsgálandó kérdések	7
2. Módszerek és források	10
II. A VIZSGÁLT TERÜLET	15
III. A SZŐLŐFELDOLGOZÁS ÉS BORTÁROLÁS ÉPÍTMÉNYEIVEL KAPCSOLATOS KUTATÁSOK A NÉPRAJZI IRODALOMBAN	19
1. A gazdasági épületek kutatása a magyar néprajztudományban	20
2. A szőlőfeldolgozás és bortárolás építményeinek helye a gazdasági épületek között	22
3. Kutatástörténeti vázlat	23
3.1. A néprajzi érdeklődés kialakulása	23
3.2. Vajkai Aurél, a néprajzi szemléletű szőlészeti-borászati kutatások úttörője	25
3.3. Vincze István, a téma rendszerezője	27
3.4. Bakó Ferenc, az Egri-völgy kutatója	29
4. Újabb kutatási irányok és lehetőségek	30
4.1. Az épületek társadalomnéprajzi szempontú vizsgálata	30
4.1.1. Az irányzat kialakulása	30
4.1.2. Társadalomnéprajzi szempontú vizsgálatok a szőlőfeldolgozás és bortárolás építményeivel kapcsolatban	32
4.2. Változásvizsgálatok, jelenkutatás és műemlékvédelem	35
4.2.1. A változásvizsgálatok szükségessége és a jelenkutatás	35
4.2.2. A présházak és pincék átalakításával kapcsolatos kutatások	37
4.2.3. A népi építkezés emlékeinek műemléki védelme	38
4.2.4. Jelenvizsgálatok a szőlőhegyek és az épületek funkciójával kapcsolatban	39
5. Lokális kutatások	42
5.1. Néprajzi eredmények Északkelet-Dunántúl borvidékeinek, szőlőtermő területeinek kutatásában	42
5.2. Szőlészeti, borászati kutatások Buda-vidéken	43
5.2.1. Történeti és néprajzi kutatások	43
5.2.2. Eugen von Bonomi, „Ofner Bergland” kutatója	45
5.2.3. Helytörténeti gyűjtések	47
IV. A SZŐLŐMŰVELÉS VÁZLATOS TÖRTÉNETE	49
1. Középkori és kora újkori adatok a szőlőművelésre	49
2. A szőlőművelés virágkora	50
3. Pusztulás és hanyatlás	55
3.1. A filoxéra és következményei	55
3.2. A németek kitelepítése és a XX. század második fele	62

V. A SZŐLŐ-BORKULTÚRA GAZDASÁGI ÉS SZAKRÁLIS JELLEGŰ ÉPÍTMÉNYEI	65
1. Az építmények rendszerezése	65
2. Dézsmapincék	66
3. Szőlőbeli kunyhók és a szőlőhegy egyéb gazdasági jellegű épületei	68
4. Szakrális emlékek	70
VI. A SZŐLŐFELDOLGOZÁS ÉS BORTÁROLÁS ÉPÍTMÉNYEINEK ELHELYEZKEDÉSE	73
1. A belterület szélén és a határban elhelyezkedő építmények	74
2. Présházak és pincék a lakótelken	78
VII. A PRÉSHÁZAK ÉS PINCÉK, MINT A NÉPI ÉPÍTÉSZEK EMLÉKEI	86
1. Az építkezést befolyásoló tényezők	86
1.1. Etnikus jegyek	86
1.2. Földrajzi és természeti adottságok	92
1.3. Gazdasági és társadalmi tényezők	93
1.4. Komplex vizsgálatok	95
2. Rendszerezési kísérletek, terminológiai kérdések	97
2.1. Vincze István csoportosítása	98
2.2. A néprajzi összefoglaló munkák rendszerezése	99
2.3. Kísérletek nagyobb területek présházainak és pincéinek rendszerezésére	100
2.4. Buda-vidék szőlőfeldolgozó és bortároló építményeinek rendszerezése	102
3. A présházak és pincék építészeti leírása	106
3.1. Az épületek datálásának nehézségei	106
3.2. Pincék	116
3.3. Présházak	123
3.3.1. Forma, falazat, tetőszerkezet	123
3.3.2. Esztétikai jegyek	130
4. Présházak és pincék: a szőlőfeldolgozás és bortárolás szinterei	136
5. A présházak és pincék tároló funkciója	151
6. A présházak átalakítása és megőrzése	153
VIII. A PRÉSHÁZAK ÉS PINCÉK, MINT A MINDENNAPI ÉLET ÉS AZ ÜNNEPEK SZÍNTEREI	163
1. Rendszerezési szempontok	163
2. Egyéni kijárás, spontán találkozások	166
3. Szervezett találkozások: pinceszerezések, pincemulatságok alkalomhoz kötődő találkozások	171
3.1. Alkalomhoz nem kötődő rendszeres találkozások	173
3.2. Alkalomhoz kötött összejövetelek	175
3.3. A fényképek forrásértéke	180
4. A teljes közösséget érintő összejövetelek	183
4.1. Védőszentek kultusza	183
4.2. Kitekintés napjainkra	185
5. Szükség- és menedéklakások	188
5.1. Pincelakások	188
5.2. A présházak és pincék szerepe háborús időszakokban	194

IX. A TÁRSADALMI, GAZDASÁGI ÉS POLITIKAI VÁLTOZÁSOK HATÁSA (ÉPÜLETEK, ESZKÖZÖK, KÖZÖSSÉGEK)	198
1. A filoxéra pusztítása	198
2. A német kitelepítések és a kollektivizálás hatása	200
X. ELTÉRŐ UTAK: PÁTY, BUDAÖRS, ETYEK ÉS TÖK PÉLDÁJA	206
1. Páty	206
2. Budaörs	208
3. Etyek	210
4. Tök	210
ÖSSZEGZÉS	213
BIBLIOGRÁFIA	215
LEVÉLTÁRI FORRÁSOK	231
ADATKÖZLŐK	232
FÜGGELÉK	234
1. Képek jegyzéke	234
2. Rajzok jegyzéke	237
3. Térképek jegyzéke	238
4. Táblázatok jegyzéke	238
5. Mellékletek jegyzéke	239
MELLÉKLET	240